

МОДИФІКАЦІЯ ЗАВДАНЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ УПРАВЛІННЯ ОРІЄНТОВАНОГО НА МАКСИМІЗАЦІЮ ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Здійснено дослідження концепції вартісно-орієнтованого управління та визначено необхідність модифікації завдань бухгалтерського обліку

Постановка проблеми. Визначальною метою діяльності переважної більшості вітчизняних підприємств у сучасних умовах господарювання є отримання та максимізація прибутку, в той час аналіз зарубіжної практики господарювання свідчить, що "провідні підприємства англо-американських країн та все частіше країн континентальної Європи орієнтовані на максимізацію їх вартості" [13, с.493]. Зростання вартості бізнес-одиниці є основою його інвестиційної привабливості, оскільки сьогодні для більшості інвесторів при прийнятті рішення щодо вкладення капіталу, в якості критеріїв, на основі яких здійснюється вибір об'єкта інвестування, пріоритетними є показники оцінки ринкової вартості підприємства поруч із показниками його фінансового стану та результатів діяльності. Одним із пріоритетних факторів для інвестора є можливість максимізації вартості об'єкта інвестування, що є передумовою зростання його доходу у вигляді "курсowego грошового доходу від перепродажу всіх чи частини акцій або курсowego доходу, що виражається у збільшенні вартості чистих активів, які належать акціонерам (інвесторам), а отже і суми їх власного капіталу" [8]. Виходячи з цього, орієнтація лише на отримання прибутку повною мірою не відповідає інтересам інвесторів та призводить до нездатності переважної більшості вітчизняних підприємств на належному рівні конкурувати з іноземними у боротьбі за залучення інвестиційних ресурсів. Це зумовлює необхідність переорієнтації дій управлінського персоналу та діяльності підприємств на максимізацію їх вартості, що, відповідним чином, сприятиме підвищенню їх інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності в глобальному економічному середовищі. В свою чергу, необхідною умовою досягнення цього є побудова ефективної системи управління та підсистеми бухгалтерського обліку як основної інформаційної системи підприємства в контексті вартісно-орієнтованого підходу. Доцільність даного процесу обумовлена суттєвим впливом стану та ефективності облікової системи на вартість підприємства в цілому. Волков А. зазначає про те, що як показує практика, на сьогоднішній момент премія за ефективно організовану систему обліку та управління, яку готові сплатити потенційні інвестори при купівлі часті у бізнесі, має суттєве значення і доходить інколи до 30 % від загальної вартості підприємства" [15, с.29]. Ідентифіковані напрями в управлінській діяльності обумовлюють необхідність перегляду завдань, які повинна виконувати облікова система, виходячи із нових запитів її користувачів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у становлення та розвиток вартісно-орієнтованого підходу до управління зробили співробітники консалтингової компанії McKinney&Co Т. Коллер (Т. Koller), М. Гоедхард (М. Goedhard), Д. Весселс (D. Wessels) [7], компанії Stern Stewart&Co. Б. Стюарт (B. Stewart) [11], компанії McGraw-Hill Д. Янг (D. Young), С.О'Барн (S. O'Byrne) [13], а також цілий ряд науковців, зокрема А. Раппапорт (A Rappaport) [9]. Напрацювання їх вітчизняних вчених та практиків в даній сфері носять фрагментарний характер та в переважній більшості базуються на дослідженнях зарубіжних науковців та практиків. При цьому дослідження в контексті інформаційного забезпечення бухгалтерським обліком процесу управління відповідно до даної концепції практично відсутні. Приділення уваги проблемі структурування завдань бухгалтерського обліку здійснено в працях Ф.Ф. Бутинця, Г.Г. Кірейцева, І.Є. Мізіковського, В.Ф. Паляя, Ф. Шера та ін.

Мета дослідження. Виходячи із необхідності переорієнтації системи управління відповідно до вартісно-орієнтованої концепції здійснено спробу трансформації завдань облікової системи як основного інформаційного постачальника відносно системи управління в цілому.

Викладення основного матеріалу дослідження. Як зазначає І.Є. Мізіковський семантичне та синтаксичне структурування простору прикладних завдань актуалізує управлінський облік безпосередньо в практичному менеджменті суб'єкта господарювання, адаптує його постулати в середовищі реального управління звичайною діяльністю підприємства [24, с. 38-39]. Відсутність ґрунтовних досліджень в даному напрямі зумовлює необхідність вивчення існуючих підходів для здійснення теоретично обґрунтованого структурування завдань, що стоять перед обліковою системою, функціонування якої повинно базуватися на тісних внутрішньо комунікаційних зв'язках з іншими підсистемами управління.

Більшість завдань, що висувались перед системою бухгалтерського обліку, зумовлені моделлю економічної системи. Так, для командно-адміністративної економіки основними завданнями бухгалтерського обліку були: контроль за виконанням плану, забезпечення впровадження господарського розрахунку, сприяння соціалістичному змаганням.

Головцов А. в радянський період зазначав, що сучасний капіталістичний облік основним своїм завданням вбачає сприяння отриманню максимального прибутку і разом з тим різко применшити в звітності дійсний прибуток і тим самим завуалювати експлуатацію працюючих [16, с. 40]. Так, з переходом до нових умов господарювання завдання обліку трансформуються, що зумовлено переслідуванням власних інтересів економічними агентами.

Здійснений моніторинг підходів щодо виокремлення завдань бухгалтерського та управлінського обліку дає можливість констатувати пріоритетні з них для виконання бухгалтерським обліком. Переважна більшість авторів дотримуються того, що одним із головних завдань є збереження майна власника (однак, автори, які відстоюють позицію відокремлення управлінського обліку, дане завдання не виділяють). Більшість авторів схиляється до того, що бухгалтерський облік повинен виконувати завдання з надання інформації внутрішнім та зовнішнім користувачам. Дане завдання розглядається лише двома авторами в якості завдання, що стоїть перед управлінським обліком. При цьому автори, які дотримуються необхідності відокремлення управлінського обліку деталізують дане завдання вказуючи в тому числі на перспективу (для управління виробництвом, про консолідовані результати бізнесу та діяльність підприємства, його майновий стан, про відхилення, в т.ч. їх аналіз та групування. Ряд авторів вказане завдання розглядають у зуженому вигляді, увага акцентується на забезпеченні інформацією про відхилення для прийняття рішень.

Дана деталізація здійснюється й відносно обчислення фінансового результату як завдання бухгалтерського обліку. Акцент робиться на необхідності обчислення очікуваного фінансового результату в тому числі за окремими напрямками, структурними підрозділами.

Цілий ряд завдань, що висувуються авторами в якості завдань, що притаманні управлінському обліку характеризують процес прийняття управлінських рішень, а не процес їх інформаційного забезпечення і, відповідно, не можуть бути ідентифіковані як завдання облікової системи. Так, В.Ф. Палій зазначає, що облік і контроль – це тільки одна із багатьох функцій системи управлінського обліку [25, с. 7]. При цьому автор казує на те, що помиляються ті, хто намагається розширити коло завдань управлінського обліку, включаючи технічні та технологічні питання управління конкретним виробництвом. Насправді вони (техніка і технологія, включаючи і організацію виробництва) входять до управлінського обліку лише в межах техніко-економічних або фінансово-вартісних показників, що описуються [25, с. 4].

Мізіковський І.Є. вважає, що неможна погодитися з підходом до структурування комплексу завдань без врахування індивідуальної специфіки та різноманітності звичайної діяльності конкретного суб'єкта господарювання. Формалізувати простір завдань, що вирішуються засобами управлінського обліку, шляхом простого їх перерахунку неможливо. Автор пропонує гнучкий, адаптивний управлінському середовищу конкретного підприємства підхід до структурування завдань управлінського обліку за наступними критеріями: в розрізі господарських процесів, діалектично взаємопов'язаних в звичайній діяльності суб'єкта господарювання; за видами управління звичайною діяльністю суб'єкта господарювання; за стадіями поточного управління господарськими процесами; за рівнем в організаційній структурі підприємств; за статусом центрів відповідальності; за видами керованих об'єктів [24, с. 40]. Не погоджуємося з автором, виходячи з того, що облікова система повинна бути орієнтована на виконання комплексу сформованих завдань, що безпосередньо буде впливати на процес організації її функціонування в частині здійснення облікових процедур зокрема.

Слушно зазначає Г.Г. Кірейцев, що в сучасних умовах система менеджменту і методологія бухгалтерського обліку зорієнтовані на забезпечення збереження капіталу, отримання максимальних прибутків та відображення їх показників у стандартизованій фінансовій звітності. Інші завдання і цілі управління процесами суспільного економічного відтворення та його обліково-аналітичного забезпечення залишаються другорядними, що підтверджує недостатньо обґрунтоване суб'єктивне ставлення ініціаторів, наукових консультантів та виконавців бухгалтерської реформи до розвитку обліку [22, с. 13].

При описі кола завдань бухгалтерського обліку з врахуванням сучасних вимог системи менеджменту та відповідно до існуючих концепцій управління необхідно виходити з наступного положення. "Завдання бухгалтерії, – як зазначав Ф. Шер, – дати правильну картину та надати результат господарської діяльності, спрямований на створення, збереження та збільшення цінності" [28, с. 3].

З метою трансформації змістовного наповнення завдань бухгалтерського обліку як основи їх структурування та адаптування облікової системи до вимог її користувачів дослідження спрямуємо на окреслення специфіки вартісно-орієнтованого підходу до управління підприємством як організаційною формою прояву капіталу.

Підхід до управління, орієнтований на максимізацію вартості підприємства (Value-Based Management) був сформований американською школою менеджменту у 1980-х рр., та протягом останніх років набув значного поширення у країнах континентальної Європи. Зокрема, згідно даних дослідження

проведеного групою американських вчених у 1996 р. даний підхід до управління у тій чи іншій мірі застосовувався на 87 % найбільших підприємствах США [3]. Результати дослідження агентства LIMA показали, що у 1998 р. даний підхід застосовували 75 % найбільших компаній Німеччини, Ірландії, Швейцарії, Австрії, 65 % великих компаній Великої Британії, 50 % – Франції, 40% – Італії [1, с. 38-46], дані тенденції спостерігаються і в XXI ст.

Вартісно-орієнтоване управління слід сприймати як філософію управління підприємством, спрямовану на максимізацію акціонерної вартості шляхом забезпечення перевищення рівня віддачі на інвестований капітал над витратами на його залучення [10]. Це концепція, спрямована на покращення стратегічних та оперативних рішень на всіх ієрархічних рівнях управління за рахунок концентрації зусиль осіб, які здійснюють прийняття рішень щодо ключових показників вартості [6, с.89]. Як зазначає Е. Хелферт, "головна мета менеджерів будь-якої компанії за умови вартісно-орієнтованого управління, приймати такі рішення у фінансовій, інвестиційній і виробничій діяльності, що приведуть з часом до зростання вартості акціонерного капіталу" [27, с. 511-512].

Даний підхід не тільки сприяє задоволенню інтересів інвесторів, що є передумовою зростання інвестиційної привабливості підприємства, а й сприяє підвищенню суспільного добробуту, оскільки "підприємства, які не здатні генерувати прибуток, розмір якого хоча б перевищує витрати на залучення капіталу марнують ресурси суспільства" [2, с.84], а "компанії орієнтовані на створення вартості є більш стійкими, та відповідно формують більш стійку, більш сильну економіку країни, сприяють підвищенню рівня життя суспільства та створюють більшу кількість можливостей для кожного окремого члена суспільства" [7, с.19]. Зокрема, Т. Коллер (Т. Koller), М. Годхарт (М. Goedhart) та Д. Вессел (D. Wessels) [7], досліджуючи діяльність американських та європейських компаній, орієнтованих на створення вартості, дійшли висновку, що компанії, які забезпечують вищий рівень сукупної доходності акціонерам мають також найвищий приріст рівня зайнятості. Дані науковці виявили наявність прямого зв'язку між рівнем віддачі на інвестований капітал та рівнем витрат на дослідження та розробку, що також формує перспективи для майбутнього зростання вартості підприємства та підвищення рівня добробуту суспільства, внаслідок підвищення якості виготовленої продукції або ж створення нових видів продукції, що сприяє кращому задоволенню потреб споживачів. Виходячи з цього, "добробут суспільства максимізується разом із максимізацією вартості підприємства" [4, с. 16].

Отже, в основу вартісно-орієнтованого управління покладено положення щодо необхідності врахування впливу будь-яких рішень та дій управлінського персоналу на вартість суб'єкта господарювання з метою її максимізації, що призводить до збалансування інтересів менеджменту з інтересами власників та інших економічних агентів, що можуть мати антагоністичну спрямованість. В свою чергу, даний підхід суттєво впливає на систему бухгалтерського обліку як систему інформаційного типу, зокрема в частині завдань, що стоять до виконання перед нею.

Застосування вартісно-орієнтованого підходу в управлінні передбачає спрямування діяльності підприємства на максимізацію його вартості, що відповідає інтересам власників та інвесторів. Проте, підприємство є "центром інтересів значної кількості економічних агентів", тому ефективна реалізація вищезазначеного завдання зумовлює необхідність як врахування, так і врівноваження їх інтересів (рис. 1).

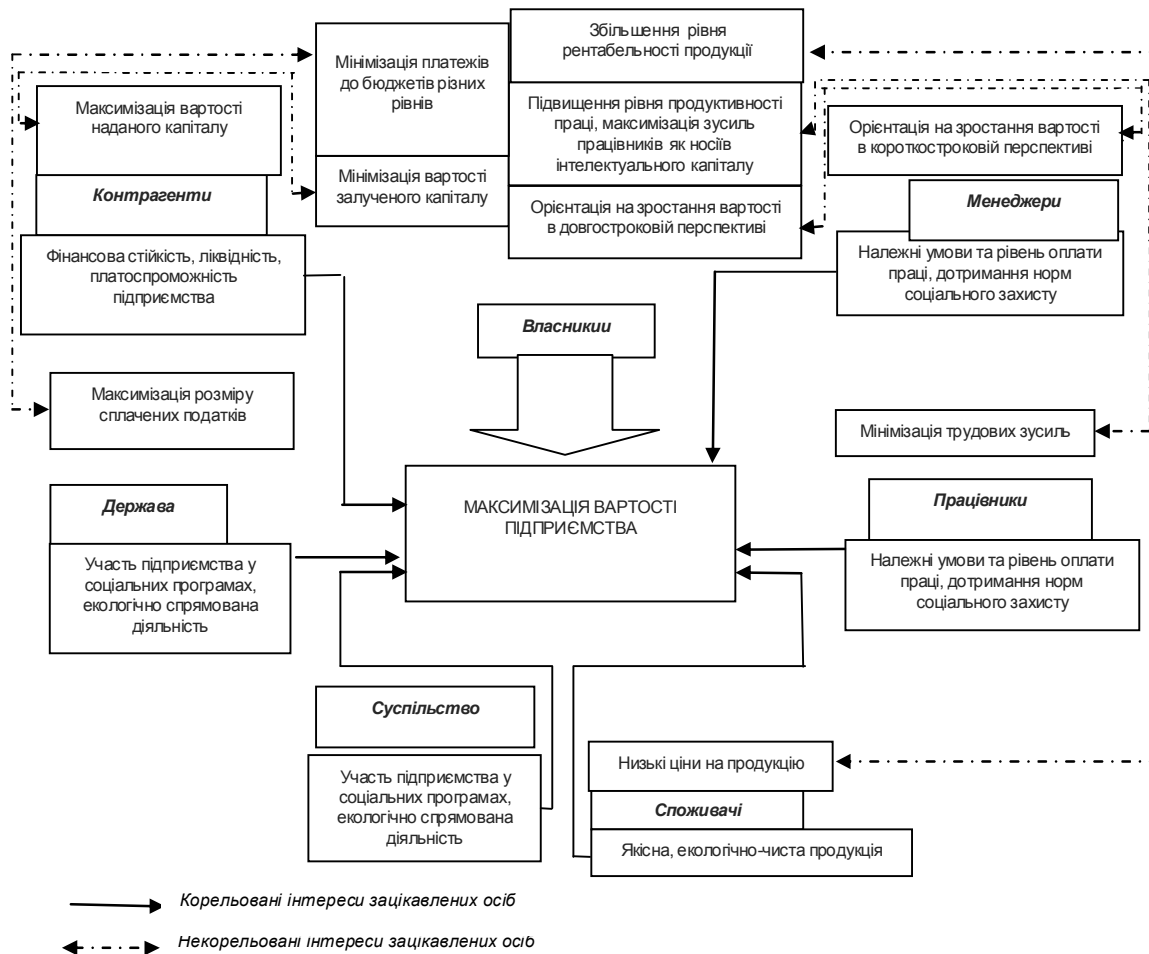

Рис. 1. Інтереси економічних агентів: антагоністичність та взаємозалежність

Максимізація вартості підприємства є природним інтересом лише власників як носіїв вкладеного ними капіталу в підприємство, що є його організаційною формою перетворення і в окремих аспектах суперечить інтересам інших зацікавлених осіб, що передбачає необхідність їх збалансування, оскільки, неврахування антагоністичних інтересів соціальних агентів може призвести до зниження ефективності діяльності підприємства, що відповідним чином позначиться на його вартості та інвестиційній привабливості.

Одним із пріоритетних завдань бухгалтерського обліку є інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень оперативного та стратегічного характеру економічними агентами та усунення асиметрії облікової інформації.

Отже, в умовах вартісно-орієнтованого підходу до управління для забезпечення врахування інтересів всіх груп зацікавлених осіб та їх збалансування, що дозволить уникнути ряду конфліктів, система бухгалтерського обліку повинна генерувати інформацію виходячи із запитів економічних агентів:

по-перше, щодо ефективності діяльності управлінського персоналу вищого ієрархічного рівня управління, яка оцінюється виходячи із ступеня досягнення стратегічної мети діяльності підприємства – максимізації вартості. Та щодо ефективності діяльності управлінського персоналу середнього та нижчого рівнів управління, яка визначається розміром внесків у загальний результат діяльності суб'єкта господарювання. Дана інформація дозволить збалансувати інтереси власників з інтересами управлінського персоналу, встановити відповідний рівень заробітної плати та мінімізувати негативні наслідки агентських відносин, які проявляються при взаємодії двох суб'єктів: принципала (власника капіталу), який прагне отримати якомога більше прибутку та агента (найнятого менеджера), який прагне

максимізувати рівень винагороди за свою працю, а також дозволить уникнути ряду агентських втрат, які включають в себе втрати моніторингу (monitoring expenditures) – втрати з боку принципала пов'язані із наглядом та оцінюванням результатів діяльності агента; втрати самообмеження (bonding expenditures) – втрати з боку агента, пов'язані із гарантуванням не нанесення збитків принципалу; та втрати розходження (residual loss) – втрати принципала, які виникають внаслідок прийняття неефективних рішень агентом через розбіжність їх інтересів [5, с. 311];

по-друге, розкриття інформації про діяльність підприємства соціальної та екологічної спрямованості. Генерування та розкриття інформації в даному контексті обумовлено тим, що "...максимізація вартості підприємства у довгостроковій перспективі неможлива без усвідомлення його соціальної відповідальності перед суспільством" [2, с.84]. Як слушно зазначає І.В. Жиглей: "соціальна справедливість є імперативом, тобто моральною передумовою ведення бухгалтерського обліку, дотримання якої сприятиме суспільному розвитку" [14, с. 63]. Проф. Ф.Ф. Бутинець наголошує на тому, що одним із завдань бухгалтерського обліку є пробудження соціальної свідомості та соціальної справедливості в суспільстві [26, с. 4-5]. Однак, ми дотримуємося позиції щодо необхідності інформаційного забезпечення стану та змін соціального капіталу як основної компоненти вартості підприємства в цілому, оскільки сама система бухгалтерського обліку неспроможна забезпечити соціальну справедливість в діях економічних агентів, а може виключно інформаційно підкріпити даний процес та створити основи для аналізу ефективності процесу управління відносно соціального капіталу та встановлення причинно-наслідкових зв'язків між ними та станом інших об'єктів управління, скеровуючи дії суб'єктів управління у необхідному векторі;

по-третє, налагодження інформаційних потоків між іншим групами економічних агентів. При цьому необхідно дотримуватися безпечного рівня доступу до інформаційних ресурсів, якими є облікова інформація.

Виходячи з того, що завдання можна визначати як перелік дій (робіт), які повинні бути виконані певним суб'єктом, а завдання, що висуваються перед обліком, зумовлені сукупністю об'єктів, що підлягають відображенню в даній системі та ідентифікуються як опосередкована цілеспрямована реалізація управлінської функції відносно них визначимо пріоритетні об'єкти управління в межах даної концепції. В контексті вартісно-орієнтованого управління основним показником, на основі якого оцінюється ефективність функціонування підприємства є його вартість. Відповідно вартість підприємства можна констатувати як один із пріоритетних об'єктів управління.

Виходячи з того, що вартість є об'єктом управління, а бухгалтерський облік повинен адаптуватися до вимог даної системи в частині розкриття інформації про керовані об'єкти, дослідження спрямуємо на розгляд економічної сутності даної категорії як основи формування концептуальних засад її облікового відображення.

Відповідно до трудової теорії вартість виражає працю, що уречевлена у продукції, а також сукупність економічних відносин з приводу обміну даними товарами між економічними агентами. Стосовно вартості підприємства, то в даному контексті мова йде про людський капітал як одну із складових, що формує даний показник. Згідно з теорією факторів виробництва під вартістю розуміється "виражена в грошах цінність будь-чого або величина витрат на будь-що" [20, с.116]. Проте, на нашу думку, як перше, так і друге тлумачення вартості не повною мірою враховує всі властивості притаманні даній економічній категорії, зокрема властивості, які проявляються на ринку та пов'язані із суб'єктивною поведінкою споживачів, а також із ринковою кон'юнктурою, тобто із співвідношенням попиту та пропозиції.

Теорія граничної корисності передбачає, що вартість товару визначається суб'єктивно-психологічною думкою споживача щодо його корисності, та залежить від двох факторів: рідкості товарів та ступеня насиченості потреби в них [18, с. 145].

Відповідно до ринкової теорії оцінки вартості дана економічна категорія вимірюється співвідношенням попиту та пропозиції відносно об'єкту виміру.

В роботах наукового характеру можна відстежити тенденцію ототожнення понять "вартість" та "ціна", що, на нашу думку, є необґрунтованим. У даному випадку слушною є позиція О.Г. Мендрула, який зазначає, що ціна виступає похідною від вартості; вона так само, як і вартість, вказує на грошовий зв'язок, але лише на той, що приписується товару конкретним покупцем та продавцем. Оскільки останні мають характерні фінансові можливості, мотиви або особисті інтереси, ціна може не відповідати узагальненим поглядам ринку на вигоди від володіння товаром, тобто не збігатися з вартістю [23, с.10].

Підприємство можна представити як організаційну форму капіталу, яка є центром інтересів різних учасників економічних відносин, які складаються, реалізуються та постійно відтворюються з ціллю ефективного використання факторів виробництва, а капітал, в свою чергу, як економічна категорія, відображає відношення власності до конкретної сукупності факторів виробництва (матеріально-майнових, грошових, інформаційних), що забезпечує зростання доходів власника, це дозволяє дійти висновку, що вартість підприємства як об'єкт управління можна розглядати виходячи із чотирьох основних позицій.

Підхід до оцінки вартості бізнес-одиниці, виходячи із уречевленої праці, тобто сукупності економічного капіталу, наявного у власності підприємства має ряд недоліків, що проявляються у його статичності, відображенні лише технічної складової капіталу та неврахування нематеріальної складової, що суттєво впливає на рівень вартості підприємства, що може бути презентована соціальною та культурною складовими капіталу підприємства, а також не врахування величини доходів, які можуть бути генеровані підприємством в майбутньому.

Підхід до оцінки вартості підприємства, базуючись на сукупності витрат, понесених на придбання або створення підприємства, зокрема в частині вартості сформованих його активів ліквідує лише перші з вищезазначених недоліків, тобто даний підхід є динамічним та дає можливість отримати грошове вираження вартості. Проте даний підхід, як і за умов першого, не враховує впливу соціальної та культурної складової капіталу підприємства на процес формування вартості підприємства в цілому, а також величини майбутніх доходів.

Корисність та або цінність підприємства як організаційної форми прояву капіталу для суб'єкта оцінки може бути визначено за величиною доходів, які, як очікується, будуть ним генеровані протягом періоду діяльності або є величиною доходів, які можуть бути отримані від реалізації його як майнового комплексу чи певної частини майна. При чому, у випадку, якщо очікується, що підприємство продовжуватиме свою діяльність, його вартість в значній мірі залежатиме від ефективності використання ресурсів, у т.ч. трудових, ефективності організації процесів постачання, виробництва, збуту, що передбачає необхідність врахування взаємозв'язків з контрагентами підприємства, а також взаємовідносин у трудовому колективі; у випадку, якщо очікується продаж майна, вартість підприємства в значній мірі залежатиме від вартості даного майна, при чому, остання визначатиметься не виходячи із витрат на його придбання, виготовлення або створення, а виходячи із доходів, які можуть бути отриманими від його реалізації. Проблемним при такому визначенні вартості підприємства є вплив суб'єктивного фактору з боку суб'єкта оцінки та мети, яка ним переслідується.

Ринкова оцінка вартості підприємства базується на основі співвідношення попиту та пропозиції на ринку ідентичних об'єктів.

Виходячи з цього, вартість підприємства як об'єкт управління повинна оцінюватися виходячи із комплексного підходу, оскільки вищезгадані підходи не суперечать один одному, а, навпаки, є взаємопов'язаними та повинні використовуватися інтегровано. Оскільки, цілеспрямовані дії працівників підприємства на його активи та рівень їх активності позначається на прирості вартості підприємства як сукупності економічного капіталу. В свою чергу приріст економічного капіталу є основою зростання вартості підприємства як сукупності витрат на його придбання, виготовлення, створення. За умови забезпечення ефективного використання наявного економічного капіталу та інших його видів відбувається приріст вартості підприємства з точки зору корисності або цінності для суб'єкта оцінки, що, в свою чергу, є основою для приросту ринкової вартості підприємства.

За умови вартісно-орієнтованого управління діяльність управлінського персоналу повинна бути спрямованою на максимізацію кожного з типів вартості, однак потрібно враховувати, що на окремі з них вплив може бути лише опосередкованим. Зокрема, менеджери не можуть безпосередньо впливати на ринкову, інвестиційну, експертні оцінки та аукціонну вартість підприємства, оскільки, ринкова вартість підприємства визначається ринком та в значній мірі залежить від стану ринкової кон'юнктури, експертна (оціночна) вартість є вартістю, яка визначається професійним суб'єктом оцінки, в даному випадку важливу роль відіграє суб'єктивний фактор, тобто те, хто виступає суб'єктом оцінки, яку мету переслідує, який критерій вибрано за основу визначення вартості підприємства, інвестиційна вартість взагалі не підлягає вираженню у вигляді єдиного грошового показника, оскільки відображає суб'єктивну цінність для інвестора, тому, в окремих випадках може не визначатися принципами раціональної поведінки, а в значній мірі залежати від особистих переконань інвестора, аукціонна вартість, є вартістю, яка визначається в тому випадку, якщо відбувається продаж підприємства шляхом відкритих конкурсних торгів. Тому, управлінський персонал може забезпечити реалізацію завдання щодо максимізації вищезгаданих типів вартості лише шляхом забезпечення максимізації внутрішньої вартості підприємства, балансової вартості та вартості чистих активів.

Вибір типу вартості також в значній мірі залежить від рівня управління. Так, на рівні підприємства пріоритетною є ринкова вартість та внутрішня вартість підприємства, в той час як на рівні структурних підрозділів та функціональних відділів більш важливе значення матиме інвестиційна вартість та вартість чистих активів. Оскільки пріоритет ринкової вартості та внутрішньої вартості є критерієм, на основі якого здійснюється оцінка ефективності функціонування суб'єкта господарювання та, відповідно, ефективності роботи управлінського персоналу, а переважна більшість інвестицій здійснюється саме на рівні структурних підрозділів та функціональних відділів, тому зростання інвестиційної вартості є передумовою залучення додаткових ресурсів, а зростання вартості чистих активів є критерієм, на основі якого можливим є здійснення оцінки ефективності використання залучених ресурсів та визначення внеску у загальний результат діяльності підприємства.

Особливо важливе значення для ефективної реалізації вартісно-орієнтованого підходу до управління є забезпечення здатності системи бухгалтерського обліку генерувати інформацію стосовно формування вартості підприємства. При цьому потрібно враховувати, що в основу вартісно-орієнтованого управління покладена ідея економічного прибутку, згідно з якою вважається, що "компанія створює додану вартість у тому випадку якщо інвестує капітал, залучений від інвесторів, за нормою доходності, яка перевищує витрати на залучення капіталу" [7]. Даний показник "...відображає з позиції власника розмір граничної доходності інвестицій у компанію, нижче за який втрачаються стимули для інвестування, а з позиції менеджерів – витрати на залучення власного капіталу (cost of equity – COE), або мінімальну доходність інвестицій, яку мають забезпечити менеджери власникам компанії" [21, с.94].

Традиційна методика розрахунку величини прибутку в системі бухгалтерського обліку не враховує величини вартості власного капіталу, оскільки він трактується як вільний ресурс.

На відміну від витрат на сплату відсотків чи заробітної плати, які потребують сплати грошових коштів, вартість власного капіталу є альтернативними витратами, які відображають норму доходності, яку акціонери компанії могли б отримати внаслідок придбання портфелю акцій іншої компанії із аналогічним рівнем ризикованості. Якщо фірма не може забезпечити власним акціонерам можливість отримати даної норми, вона знижує вартість. Тобто, з економічної точки зору компанія не отримує прибутку до тих пір поки вона не покриє величину альтернативних витрат вартості власного капіталу, яка, в найпростішому варіанті, визначається шляхом додавання розміру премії за інвестування саме у дану компанію до рівня доходності передбаченого безризиковими державними облигаціями [12, с.66-67].

Тому, з метою достовірного відображення процесу формування вартості в системі бухгалтерського обліку необхідним є врахування вартості власного капіталу під час визначення величини прибутку. Визначальними факторами формування доданої вартості підприємства є: рівень капіталізації, прибутковість діяльності, рівень невизначеності.

Капіталізація є результат трансформації доходів або їх частини в капітал, в результат якої відбувається накопичення капіталу довгострокового характеру – нарощування необоротних активів за рахунок довгострокових джерел фінансування (власного капіталу і довгострокових зобов'язань) [17, с. 243]. Рівень капіталізації є базовим показником для оцінки приросту вартості підприємства. Виходячи з цього для забезпечення задоволення інформаційних потреб управлінського персоналу щодо процесу формування доданої вартості підприємства система бухгалтерського управлінського обліку повинна генерувати інформацію про: кількість, вартість основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, які використовуються в процесі виробництва, постачання, збуту їх якісні характеристики та ефективність використання, а також

величину інвестицій, вкладених в необоротні активи. При цьому важливе значення для оцінки рівня ринкової капіталізації, який є основою для визначення ринкової вартості підприємства є забезпечення здатності системи бухгалтерського обліку генерувати інформацію щодо ринкової вартості активів.

Отже, бухгалтерський облік повинен бути орієнтований на виконання наступного завдання: забезпечення максимізації вартості підприємства. Дане завдання включає наступні підзавдання: 1) визначення вартості підприємства та облікове відображення процесу її формування, 2) ідентифікація та облікова оцінка факторів впливу на вартість підприємства як комплексної економічної категорії; 3) генерування інформації та облікове керування (опосередковану та безпосередню) елементами вартості підприємства за типологічною структурою.

При цьому до пріоритетних завдань бухгалтерського обліку слід віднести збереження майна власника, однак дане завдання слід сприймати у трансформованому змісті, що полягає не виключно у збереженні майна, шляхом обліку процесу його формування, виходячи із відносин власності, а й його ефективне використання. Бухгалтерський облік повинен забезпечувати варіативність управлінських рішень стосовно майна власників для вибору оптимального варіанту його використання, виходячи із математично прорахованих альтернативних варіантів дій, застосовуючи метод облікового моделювання стану об'єкту.

Переважаюча більшість авторів в якості завдань бухгалтерського обліку виділяють завдання з обчислення фінансового результату (очікуваного прибутку) в т.ч. за окремими напрямками, структурними підрозділами. Щодо пріоритетності його виконання свідчать численні праці в даному напрямі, зокрема В.В. Євдокимов акцентує увагу на тому, що головним та невирішеним завданням на сьогодні залишається об'єктивність розподілу прибутку підприємства, створеного працею працівників [19, с. 169].

Обслуговування економічного, соціального та культурного капіталу, що формують вартість підприємства та її приріст зумовлюють необхідність дотримання даного завдання для збалансування напрямів розподілу прибутку в розрізі їх відтворення.

Достовірне визначення фінансового результату за різними рівнями деталізації його формування як основи його розподілу є одним із пріоритетних завдань бухгалтерського обліку, виконання якого забезпечує досягнення опосередкованого соціального ефекту, що спричиняє позитивну тенденцію зміни вартості підприємства.

Функціонування бізнес-єдиниці за ринкових умов господарювання характеризується ризикованістю та невизначеністю. Відповідно процес прийняття управлінських рішень повинен виходити із ступеня його ризикованості для підприємства в цілому та інших його елементів (центрів відповідальності, окремо взятих проектів тощо). Бухгалтерський облік повинен бути орієнтований на виконання прогностичної функції в частині моделювання та оцінки ступеня невизначеності стану об'єкту внаслідок прийняття управлінського рішення, тобто орієнтація на вимір ступеня ризику.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виконання сформованих завдань (інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень оперативного та стратегічного характеру економічними агентами та усунення асиметрії облікової інформації; забезпечення максимізації вартості підприємства; збереження майна власника, шляхом обліку процесу його формування, виходячи із відносин власності та забезпечення ефективного його використання; достовірне визначення фінансового результату за різними рівнями деталізації його формування як основи його розподілу; моделювання та оцінка ступеня невизначеності стану об'єкту внаслідок прийняття управлінського рішення, тобто орієнтація на вимір ступеня ризику) забезпечать опосередкований позитивний ефект приросту вартості підприємства через дію на відтворення економічного, соціального та культурного капіталу підприємства як організаційної форми їх прояву.

Список використаної літератури:

1. *Cooper S.* Return on Investment / S. Cooper, D. Crowther, T. Davis, M. Davis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prlog.org/us.florida.cooper-city/tag-return-on-investment>.
2. *Drucker P.F.* Managing in a Time of Great Change/ Drucker P.F., Hecht P. – 2002. – Prince Frederick.
3. *Harley E.* The Utilization of Value-Based Management: An Empirical Analysis [Електронний ресурс] / E. Harley, T. Emery. – Режим доступу: http://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/2374/1/gbs_thesis_2002_16.pdf.
4. *Jensen M.* Value maximization, stakeholder theory, and the corporate objective function / M. Jensen [Електронний ресурс] // Bank of America Journal of Applied Corporate Finance. – 2001.: Режим доступу: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=321520.
5. *Jensen M.* Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure / M. Jensen, W. Meckling // Journal of Financial Economics. – 1976. – V. 3. – No. 4. – p. 305-360.
6. *Koller T.* What is Value-Based Management [Електронний ресурс] / T. Koller // The McKinsey Quarterly. – 1994. – № 3. – Режим доступу: <http://books.google.com/books?id>.
7. *Koller T.* Measuring and Managing the Value of Companies / T. Koller, M. Goedhart, D. Wessels [Електронний ресурс]. – [4 fifth edition]. – Режим доступу: <http://books.google.com/books?id>.
8. *Rappaport A.* Ten Ways to Create Shareholder Value / Rappaport A. // Harvard Business Review. – 2006. – No. 9. – p. 68-76.
9. *Rappaport A.* Creating Shareholder Value: a Guide for Managers and Investors. – 1998. – A Division of Simon&Schuster Inc. – NewYork. – p. 224.
10. *Simms J.* Marketing for value / Simms J. // Marketing. – 2001. – № 28. – p. 34-35.
11. *Sewart B.* The Quest for Value: a Guide for Senior Managers [Електронний ресурс] / B. Stewart. – Режим доступу: <http://www.abebooks.com/97808873-4187/Quest-Value-Guide-Senior-Mangers-0887304284/plp>.
12. *Stewart G.* How to Fix Accounting Measure and Report Economic Profit / G. Stewart: [Електронний ресурс]: // Journal of Applied Corporate Finance. – Режим доступу: http://zonecours.hec.ca/documents/A2007-1-1183250.Stewart3_Stewart_2003.pdf.
13. *Young D.* EVA and Value Based Management: a Practical Guide for Implementation/ Young D., S.O'Barne: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.valueadvisors.com/Attachments/Book%20Review%20-%20pdf.pdf>.
14. *Жиглей І.В.* Бухгалтерський облік соціально відповідальної діяльності суб'єктів господарювання: необхідність та орієнтири розвитку: [Монографія] // І.В. Жиглей. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 496 с.
15. *Волков А.* Создание рыночной стоимости и инвестиционной привлекательности / Волков А., Куликов М., Марченко А. – М.: Вершина, 2007. – 304 с.
16. *Головцов А.* “Международная” реклама современного бухгалтерского учета американский монополий (О шестом, так называемом “международном” конгрессе бухгалтеров) / А. Головцов // Бухгалтерский учет. – 1953. – № 4. – С. 39-45.
17. *Давидюк Т.В.* Реалізація інтелектуального потенціалу працівників як передумова ефективності управління капіталізацією компанії / Т.В. Давидюк // Вісник ЖДТУ / Економічні науки. – 2010. – № 2 (52). – С. 242-244.
18. *Економічна теорія: Політекономія: [Підручник] / За ред. В.Д. Базилевича. – [7-ме вид., стер.]. – К.: Знання-Прес, 2008. – 719с.*
19. *Євдокимов В.В.* Адаптивна модель інтегрованої системи бухгалтерського обліку: [Монографія] / В.В. Євдокимов. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 516 с.
20. *Загородній А.Г.* Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Л.Г. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.
21. *Івасів Б.І.* Економічна модель аналізу результативності управління в контексті вартісно-орієнтованого банківського менеджменту / Б.І. Івасів // Фінанси, облік і аудит. – 2009. – №14. – с. 87-101.
22. *Кирейцев Г.Г.* Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета: [Научный доклад] / Г.Г. Кирейцев. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Житомир: ЖГТУ, 2008. – 76 с. (на рус. и укр. языках).
23. *Мендрул О.Г.* Управління вартістю підприємства: [Монографія] / О.Г. Мендрул. – К.: КНЕУ, 2002. – 272 с.
24. *Мизиковский И.Е.* Генезис управленческого учета на отечественных предприятиях / И.Е. Мизиковский. – М.: Экономистъ, 2006. – 199 с.
25. *Организация управленческого учета. – М.: Бератор-Пресс, 2003. – 224 с.*
26. *Розвиток теорії та методології обліку і аналізу в умовах трансформації суспільної свідомості / І.В. Жиглей, І.В. Замула, О.В. Олійник, М.М. Шигун; під заг. ред. Ф.Ф. Бутиця. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 319 с.*
27. *Хелферт Э.* Техника финансового анализа / Хелферт Э.; Пер. с англ. под ред. Л.П.Белых. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 663 с.
28. *Шер Ф.* Опыт научной разработки бухгалтерии / Ф. Шер // Счетоводство. – 1892. – № 1. – С. 3

ЛАГОВСЬКА Олена Адамівна – доцент кафедри бухгалтерського обліку Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

– проблеми облікового забезпечення процесу управління